

Gaal György, a magyar népmesék lelkes gyűjtője

Gyermekkori olvasmányaimnak színes mesevilága ma is itt él emlékezetemben. Életemnek boldog korszakát idézik a csodálatos történetek: a száz éve alvó Csipkerózsika, akit csak a herceg csókja tud felébreszteni, a furfangos kis Hüvelyk Matyi, a Piroska és a farkas vagy a rablótanyát elfoglaló állatok, a brémai muzsikások és a sok-sok többi mese. Ezek eredetileg német népmesék. Magyarra először Nagy István fordította 1861-ben, s azóta számtalan kiadást értek meg.

A német népmeséket a Grimm testvérek, Jakob és Wilhelm gyűjtötték össze, amivel örök hálaára kötelezték a német nemzetet. Nem csekély hálaival tartozunk nekik mi magyarok is, mert rendkívül elterjedt, kedvelt mesegyűjteményüknek köszönhető, hogy a magyar népmese és mondavilág iránt még jökor felébredt az érdeklődés. Az első magyar mesegyűjtemény azonban nem hazánkban és nem magyar nyelven jelent meg, hanem idegen földön, idegen nyelven. *Gaal György* volt az, aki elsőnek vállalkozott a magyar népmesék gyűjtésére, s akit Toldy Ferenc „*a magyar mesevilág feltalálójának*” nevezett.

Gaal György 1783. április 21-én született Pozsonyban, ahol atyja Gaal Miklós, a királyi udvari kamara tisztviselője volt. Amikor Budára helyezték hivatalát, családjával együtt ő is oda költözött. Fia itt kezdett iskolába járni, folytatta Vácott, Egerben, Pozsonyban, befejezte Pesten és Bécsben az egyetemen. Már korán nagy nyelvismeretre és olvasottságra tett szert. Különösen a népi eredetű mesék, elbeszélések iránt érdeklődött. Erre buzdította a pesti egyetemen Dugonics András, a lelkes és mély érzésű piarista tanár.

Tizenkilenc éves korában Esterházy Miklós herceg kismartoni (ma Eisenstadt, Ausztria) jószágigazgatóságán nyert alkalmazást. Ezekben az években magyar nyelven írta – a humor iránti kiváló érzékkel – „A tudós palóc avagy Furkács Tamásnak Monosbélben lakó sógorurához írt levelei” című sorozatot. Jól jellemzi benne a „bétsi módra” öltözködő tekintetes urakat, a perlekedő kofákat, a finomkodó iparosokat, az urizáló „mezétlábos kisasszonyokat”. Kicsúfolta és mulattatta kortársait és közben nyilvánvalóan maga is jól szórakozott. A benne megszólaló Heves megyei köznemes afféle figura, mint Gvadányi József Peleskei nótáriusa, olyan valaki, aki vidékről feljött a fővárosba, és beszámol különös tapasztalatairól.

A pazar fényvel és pompával berendezett kismartoni hercegi kastélyban Gaal György színvonalas zenei események tanúja és egyben szereplője lehetett. Jól játszott hegedűn, s szükség esetén parókával a fején és korabeli ruházatban lépett fel. Ez általában szokás volt az akkori idők főúri házáinál. Rendszerint olyan inast vagy más alkalmazottat fogadtak fel, aki értett a zenéhez, és valamilyen hangszeren jól játszott.

Esterházy gyakran járt az uradalom irodáiban, és szívesen elbeszélgetett az ott szorgoskodó alkalmazottakkal. Gaallal folytatott többszöri beszélgetése arról győzte meg a herceget, hogy Gaal kitűnő nyelvismerettel és műveltséggel rendelkezik. Elhatározta, hogy a lajstromok, kimutatások készítése és a birkák nyilvántartása helyett nagyobb tudást, műveltséget igényelő helyre állítja. Kinevezte a bécsi könyvtárának először őrévé, majd vezetőjévé.

Ez az új beosztás nagyon előnyös volt Gaal György számára. Bekerült Bécs magyar irodalmi központjába. Itt keltették életre a XVIII. század vége felé a magyar irodalmi életet. Itt jelent meg a legolvasottabb újság, a Magyar Kurír és ennek társlapja a Magyar Musa. Ezek a lapok magyar témákkal foglalkoztak, és a szépirodalmat is felkarolták. Bécsben jelentek meg a legszebb kiadású magyar könyvek is.

Amikor Gaal megismerkedett a Grimm testvérek népszerű mesegyűjteményével, ennek hatására elhatározta a magyar népmesék gyűjtését. Helyesen ismerte fel jelentőségüket nemzeti és általános emberi szempontból. Az ő korában nem mutattak érdeklődést olyan mesék iránt, amelyeket idős asszonyok a fonóknak és kukoricafosztáskor vagy a katonák az őrüzeknél meséltek. Bécsi tartózkodásának már első évében hozzáfogott a mesék gyűjtéséhez. A húszas évek elején, 1822-ben jelent meg az első gyűjteménye ezzel a címmel: *Märchen der Magyaren*. Egy évtizednél hosszabb ideig fáradozott, míg végre magyar és csak magyarul tudó katonák segítségével pótolta korábbi gyűjtésének hiányait. A gyűjtemény külföldön általános feltűnést keltett. *Ez volt az első magyar mesegyűjtemény*. Az itt közölt meséknek csak német kiadása maradt fenn, de később a kézirat jó része magyarul is megjelent. Erdélyi János 1855-ben adta ki néhány meséjét, Toldy Ferenc és Kazinczy Gábor feldolgozásában, kiadásában 1857–60-ban három kötet meséje látott napvilágot. Gaal ugyanis még Boszniába való utazása előtt, ahová fiát ment meglátogatni, átadta Toldynak az egész gyűjteményt azzal, hogy a legjobb belátása szerint rendelkezék vele. Gaal György hazatérése után nem sokkal meghalt (Bécs, 1855.). Mesegyűjteményének kéziratait a Magyar Tudományos Akadémia kéziratára őrzi.